

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

!!! לזכות הצלתו של החיל החטוף נלעד בן אביבה שליט !!!

מסכת שבועות - דף לת, ב - לט, ב

סיכום הדף

נושא היום: שבועת הדיינים. חומר שבועת שקר יותר משאר עבירות

כאשר משיבים אותו אומרים לו שהשבועה היא על דעת המקום ועל דעת ב"ד, ולא על דעתך שלא יהיה כמעשה **בקניא של רבא**. כמו שמצאנו **אצל משה** רבנו שהשיב את עם ישראל בערבות מואב השיב אותם על דעת המקום ועל דעתו "ולא אתכם לבדכם". **כאשר השיב משה רבנו** את עם ישראל, כרת ברית אף על **הדורות הבאים** ועל **הגרים** העתידיים להתייגר שנאמר "כי את אשר ישנו פה עמנו עמד היום ואת אשר איננו פה עמנו היום". **ואמר באסתר** "קיימו וקיבלו" שקיבלו את עצמם את כל המצוות שקיבלו בסיני, ואת המצוות העתידיות להתחדש כמקרא מגילה.

עיונים על הדף

מה נאמר בכל לשון, אבל לא בלשון ארמית

בברייתא שהביאה הגמ' מבואר ששבועה נשבע בכל לשון, והגמ' ביארה שדברי הברייתא מתייחסים למשנה בסוטה לב, א שמבואר שיש דברים שנאמרים דווקא בלשון הקודש, ויש דברים שנאמרים בכל לשון, והביאה הגמ' את הפרטים פרשת סוטה, וידוי מעשר, ק"ש, תפילה, ברכת המזון, שבועת העדות והפקדון. אמרו בגמ' בסוטה לב, א שתפילה נאמרת בכל לשון, עניינה בקשת רחמים, ומתפלל בכל לשון שמבין. אמנם אמר רבי יהודה ע"פ דרשתו של ריו"ח שאין להתפלל בלשון ארמית היות ואין המלאכים מבינים לשון זה, אולם זה דווקא ביחוד, אולם בציבור יכול להתפלל בכל לשון.

בהתקרב ימי קודש אלול, ובחלק מתפוצות ישראל שבוע הבא מתחילים לבקש סליחות, נעלה עיני בעיינו. מכוח ההלכה הנזכרת בגמ' בסוטה הוציא המ"ב (תקפא, ד) אם אין עשרה, אין לומר בקשות בלשון תרגום כמו "מחיי ומסי" מרן די בשמיא" וכו'.

רש"י ביאר בסוגיית הגמ', שיחיד לא יתפלל בלשון ארמית כיון שאין המלאכים מבינים לשון זה, וצריך שייטיעוהו מלאכי השרת, אולם רבים לא צריכים כיון שנאמר "הן קל כביר לא ימאס". (עי' ברע"א שצ"ן לספר בתי כהונה ח"ד עמוד ל' מדפי הספר. שם דן בשם מהר"י רואנואס מדברי רש"י בשבת לגבי חולה וכו', ויש ב' עניינים להמליץ על התפילה ולהכניסה לפנים מן הפרגוד ועיי"ש). עכ"פ למדנו מדברי רש"י שמלאכי השרת הם המסייעים לאדם בתפילתו.

בלשון הסוגיא וברש"י, נזכר שסיוע המלאכים נעשה ממילא כאשר הם מבינים את בקשת האדם. אולם בסוגיא בסנהדרין מבואר ברש"י שמותר אף לבקש מהם סיוע להכניס את התפילה למקומה. וכך אמרו בסנהדרין (מד, ב) רבי יוחנן אמר לעולם יבקש אדם רחמים שיהיה הכל מאמציך את כחו ואל יהו לו צרים מלמעלה. ביאר רש"י (ד"ה לעולם) שייטיעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים, ושלא יהו לו מסטינים מלמעלה. עכ"ל. מבואר ברש"י שמותר לבקש מהמלאכים שיהו מאמצים את תפילתו וכו'.

ומכא דברי רש"י אלו, למד רבנו אביגדור כהן צדק, שיש היתר לומר "מכניסי רחמים". וכן בשבלי הלקט (סי' רפב) נקט שאין במכניסי רחמים משום משתף שם שמים וזכר אחר וכו'.

אמנם אמרו בירושלמי (ברכות פ"ט ה"א), בשר ודם יש לו פטרון אם באת לו עת צרה אינו נכנס אצלו פתאום אלא בא ועמד לו על פתחו של פטרונו וקורא לעבדו או לבן ביתו והוא אומר איש פלוני עומד על פתח חצירך שמא מכניסו ושם מניחו אבל הקב"ה אינו כן אם באת על אדם צרה לא יצווח לא למיכאל ולא לגבריאל אלא לי יצווח ואני עונה לו מיד. מבואר בדברי הירושלמי, שיש איסור להתפלל למלאכים בעת צרה. וכמבואר ב"ג עקרי האמונה, "שהבורא יתברך שמו לו לבדו ראוי להתפלל ואין ראוי להתפלל לזולתו". והדברים הנ"ל עוררו פולמוס רב במשך הדורות, איך אמורים בסליחות את הפיוט "מכניסי רחמים הכניסו רחמנו" ואיך אומרים "מלאכי רחמים משרתי עליון" מידת הרחמים.

כתב המהר"ל (נתיבות עולם, נתיב העבודה, פרק יב) אבל אנו נוהגים לומר מכניסי רחמים הכניסו רחמנו לפני בעל הרחמים וגו', ואין זה ראוי כי דבר זה כאילו מתפלל אל מלאכים שיכניסו רחמים ואלא משום זה. והוא דאמרינן במסכת תענית (א, טו), שכאשר גזרו תענית היו יוצאים לבתי הקברות כדי שיתפללו עליו המתים רחמים, אין זה שאנו מבקשים מן המתים שיתפללו עלינו רק שאנו הולכים לבה"ק ומתחברים למתים שגם המתים יתחברו לחיים ויבקשו רחמים על ישראל, כי המתים ג"כ ישראל והם אוהבים ישראל ומבקשים רחמים על ישראל, אבל לומר למלאכים הכניסו רחמנו זה אין ראוי. ואפי' אם מותר לומר לאדם אחר התפלל עלי, זהו אצל האדם שהוא עושה חסד עם חבירו ולפיכך יכול לומר עשה אתי חסד זה והתפלל עלי, אבל במלאכים לא שייך לומר כך רק היא דרך תפלה ובקשה וח"ו שיתפלל כך. ועיי"ש באריכות במהר"ל, שביאר את הפיוט "מכניסי רחמים" באופן אחר מן המקובל ושינה בו גירסא. (ועיי' בשו"ת חת"ס או"ח קסו בענין זה. וכן בשו"ת מהר"י מברוא ס"ו רעה) {קטע זה נכתב ע"פ המקורות שהובאו בסליחות המפורש להגר"י וינגרטן שליט"א}

מבאר המשנה את הלכות שבועת מודה במקצת שנקרת "שבועת הדיינים" (עי' רש"י רמב"ן ור"ן), **התביעה** צריכה להיות לכה"פ שתי כסף, **וההודאה** לכה"פ בפרוטה. **הודאה על חפץ אחר הטבעה**, אינה מחייבת שבועה. **לכן** כאשר תבע "כסף" (מתיבתא כסף) והודה לו בפרוטה (נחושת), פטור. **אבל** אם תבע שתי כסף ופרוטה, והודה בפרוטה, חייב שבועה.

אם כפר בכל, פטור משבועה. **תבע** 100 הודה על 50, חייב שבועה. תבע אותו על **חוב שחב לאביו**, והנתבע מודה במקצת, פטור כיון שהוא כמשיב אבידה, שהרי יכל לומר שאינו יודע אם פרע אביו או לא. **תבע** את חברו מנה, ואמר לו הן, **למחר** תבע את ממונו, אמר הנתבע נתתי, כופר הכל ופטור. **ואם אמר הנתבע למחרת**, מעולם לא חבתי לך, משלם ולא נאמן בשבועה. **ואם אמר לו** התובע שיפרע לו רק בפני עדים, לא נאמן הנתבע לומר למחרת נתתי לך, וחייב לשלם.

תבע משקל זהב, והודה לו במשקל כסף, פטור משבועה היות ולא הודה ממין הטענה. אם **תבע דינר זהב**, והודה לו בדינר כסף, חייב היות והמטבעות מוגדרים כתביעה ממין הטענה. **קטנית** או בכלל תבואה לגבי ההודאה ממין הטענה. **וקטנית** בכלל פירות. כאמור לדעת רבנן, טענו חטים והודה לו בשעורים פטור, **לרבן נמליאל** חייב.

תבע כדי שמו, והודה לו בקנקנים, **לדעת אדמו**ן תבע שמו וקנקנים והודה במקצת בדבר שהוא ממין הטענה וישבע שבועת מודה במקצת. **לדעת רבנן**, אין ההודאה מוגדרת מענין הטענה ולכך פטור משבועה. **ורבן נמליאל** סבר כדברי אדמון.

תבע ולכך פטור משבועה. **ורבן נמליאל** סבר כדברי אדמון. **הודה במקצת קרקעות**, פטור משום שאין נשבעים על כפירת שעבוד קרקעות. **אם הודה על מקצת מהכלים** חייב שבועה אף על הקרקעות היות ומטלטלים מחייבים שבועה את הקרקעות **בלגול** שבועה. **תביעת חרש שוטה או קטן** לא מחייבת שבועה, **ולא משיבים את הקטן** שבועה. נשבעים לקטן שטוען טענת אביו. **נשבעים להקדש**, מבואר להלן שהחייב הקדשי נכסיו ובא בנושה לפרוע מההקדש.

לדעת רב יהודה בשם רב, שבועת הדיינים היא בשבועה האמורה בתורה שהשיב אברהם אבינו את אליעזר "ואשביעך ב'ד' אלקי השמים". **אמר רבינא לרב אשי**, שיטת רב **כרב חנינא בר אבדי** שאמר לגבי שבועת שקר שלא יודע עדות, שמתחייב רק באופן שנשבע בשם המיוחד. **אמר רב אשי**, יתכן אף כרבנן שיש חיוב שנשבע בכינוי, ומה שלמד רב משבועת אליעזר לאברהם שצריך לתפוס בחפץ של קודש בידו. **כדברי רבא** שאמר שאם דיון השביע בשם אבל לא התפיש חפץ קודש, הרי זה טועה בדבר משנה וחוזר בדין. **אמר רב פפא**, דיון שהשיב בהתפסת תפילין נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר בדין. **ופוסקת הגמ' כדברי רבא**, **ולא כדברי ר"פ** משום שסוף סוף מחזיק חפץ קודש. **צריך למבואר בעת השבועה**, **ות"ח** וישב. **לכתחילה** שבועה בס"ת, **ות"ח** בתפילין.

מבאר בברייתא, שבועת הדיינים נאמרת **בכל לשון** שמבין הנשבע. **עוד דברים הנאמרים בכל לשון**: פרשת סוטה, וידוי מעשר, ק"ש, תפילה, ברכת המזון, שבועת העדות, שבועת הפקדון.

ואומרים לנשבע, דע שכל העולם נדעזע בשעה שאמר הקב"ה בהר סיני "לא תשא את שם ד' אלקיך לשוא". **מבאר הגמ'** העולם הזדעזע מחמת שנאמר "לא ינקה" בשבועת שקר כדלהלן, **ואין לומר** שסיבת הזעזוע מחמת שנאמר בסיני שהרי עשרת הדברות אף הם נאמרו בסיני, **ואין לומר** מחמת חומרת הדברים שהרי חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד מותרים מרובה.

בכל העבירות נאמר "נקה", **בשבועה** נאמר "לא ינקה". **אמנם** בכל העבירות מצאנו שנאמר "לא ינקה", **ונדרש לדעת ר"א** שאי אפשר לומר לעולם "נוקה" ואי אפשר לעולם "לא ינקה", **אלא מנקה** לשב בתשובה, **ואינו מנקה** לחי שאינו שב בתשובה.

בכל העבירות נפרעים מהחוטא, **בשבועת שקר** נפרעים ממנו וממשפחתו. המקור "אל תתן את פיך לחטאי את בשרך", **"בשור"** הכוונה קרובו מ"ובשרך לא תתעלם". **אמנם אף לגבי שאר עבירות** מבואר "ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו", **וביאר ר"ש** שמשפחתו של החוטא חוטאת היות והם מהפים עליו. **מבאר הגמ'**, בשאר הטאים נפרעים ממשפחתו בדין קל כמבואר בדברי רבי לגבי מעביר בנו למו"ק "הזכרתי אותו" דווקא אותו בכתר ולא את כל משפחתו, ואילו **בשבועת שקר** דנים את משפחתו דינו.

בכל העבירות נפרעים מהחוטא, **בשבועת שקר** נפרעים ממנו ומכל העולם כולו **המקור**, "מפני אלה אבדה הארץ" **מבואר** שחומר שבועת שקר גורם לחורבן הארץ. **ואומר** "על כן תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה". **ולגבי שאר עבירות** נאמר "וכשלו איש בחייו" כל ישראל עריצים את בהו, **דווקא באופן** שיש בידם למחות נעשים. **דבריהם העונשים** **בכל עבירות**, **החוטא** נענש בעונש המבואר בתורה, **משפחתו** שהיה להם למחות בדין חמור. **שאר העולם** שהיה להם למחות, עונש הקל. **וצדיקים** של משפחתו או של שאר העולם שלא יכלו למחות, או מחו ולא נשמע דברם, אינם נענשים. **בשבועת שקר**, **הוא ומשפחתו** שהיה להם למחות, כדין החוטא, **מי שהיה לו למחות** משאר העולם בעונש החמור, **וצדיקים של משפחתו** ושל שאר העולם בעונש הקל.

בכל העבירות אם יש לו זכות מחמתו מלפרוע את עונשו ב' או ג' זרות. **בשבועת שקר** נפרעים את עונשו מיד. **המקור**, "הוצאתיה (לאלתר) נאם ד' צבא-ות ובהא אל בית הגנב (גונב דעת הבריות גורם לשבועת שאו לחברו) ואל בית הנשבע בשמי לשקר (שבועת שקר) ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אביו" (אפילו דברים שאש ומים לא מזיקים להם כאבני ביהו, חומר שבועת שקר מכלה אותם).

לאחר שהזכירו את הנתבע שלא ישבע לשקר, אם אמר אינו נשבע מיד מוציאים אותו מבי"ד. **ואם אמר אני נשבע**, ואומרים העומדים בבי"ד "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה". **שינהם וקראים "רשעים"** זה שנשבע לשקר, והמפקיד שהפקיד אצל אדם לא נאמן וגרם לחילול ד' בשבועה, כפי **שביאר רבי שמעון בן טרפון** "שבועת ד' תהיה בין שניהם" השבועה חלה על שניהם.

הדרך היומית

של מי היה הקנה במעשה "קניא דרבא"?

בגמ' אמרו שמשביעים אומרים לנשבע שידע שהוא נשבע על דעת המקום ועל דעת הבי"ד, ואינו נשבע על דעתו. וביארה הגמ' כדי שלא שיהיה חשש כמעשה בקניא של רבא.

סיפור המעשה מבואר בגמ' בנדרים כה, א ושם האריכו הראשונים. שם התבאר שהנתבע לקח קנה והכניס בתוכו את המעות שהיה חייב לתובע, כאשר בא להישבע, נתן לתובע שיחזיק את הקנה, ע"מ שיוכל לקחת את הס"ת לצורך השבועה, ונשבע שהחזיר את חובו. כעס התובע שראה את הנתבע, נשבע לשקר. שבר את הקנה, ונפלו המעות, והתברר שנשבע על אמת. לכן אומרים לנשבע, שנשבע על דעת בי"ד ולא על דברים נסתרים וכו'.

תוס' לפנינו כט, ב ביאר שרבא בודאי ידע את הדין הנזכר לפנינו בסוגיא שצריך להשביע על דעת הבי"ד ולא על דעת הנתבע, אלא קפץ ונשבע קודם שהזהירו רבא, והוא נשבע לפי דעתו שהחזיר בקנה, וכמו שבהגדרת הבי"ד אין זה מוגדר כהחזרת המעות. ולכאורה צריך להשכיל, מדוע הונצח המעשה של שם הקנה של רבא, בעוד הקנה היה של הנתבע?

אומר הבן יהוידע, אמרו בגמ' בשבת (נד, ב) פרתו של רבי אליעזר בן עזריה היתה יוצאת בשבת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים. שאלה הגמ', האם רק פרה אחת הייתה לרבא, והרי למדנו, אמר רב ואמרי לה אמר רב יהודה אמר רב תריסר אלפי עגלי הוה מעשר רבי אליעזר בן עזריה מעדריה כל שתא ושתא. א"כ בהכרח היה לו רוב צאן, ומדוע הזכירו "פרתו".

אמרת הגמ' מבואר בברייתא, לא שלו היתה אלא של שכינו היתה, ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו. והביאה הגמ' את הדרשה, "כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו, ולא מיחה, נתפס על אנשי ביתו. באנשי עירו, נתפס על אנשי עירו. בכל העולם כולו, נתפס על כל העולם כולו".

אומר הבן יהוידע, כך גם במעשה עם אותו קנה, מתוך הדין ודברים היו סימנים שהנתבע עושה מעשה רמאות. רבא אמר לו להישבע, ולא נשבע מיד, אלא הלך לביתו ונזר עם קנה. היה לרבא לחוש לכך, ולמחות בעורמתו, ומתוך שלא עשה כן, נזכר הדבר בתור "קניא דרבא".

ואולי יש להוסיף על דברי הבן יהוידע, שבגמ' לפנינו הביאו את דברי רבי שמעון בן טרפון "שבועת ד' תהיה בין שניהם" מלמד ששבועה חלה על שניהם, היינו יש תביעה אף על המפקיד מדוע הפקיד בידי אדם שאינו נאמן וגרם לחילול ד' ע"י שנוזק להשביעו, ומיד בסמוך הביאו את דין "קניא דרבא" שמבואר שהיתה תביעה לפי מדרגתו של רבא שהיה לו לחוש למעשה רמאות ולכן נזכר המעשה על שמו. אומנם מבואר בשיטמ"ק (שם בנדרים) בשם הבה"ג, "קניא דרבא" אין הכוונה לקנה שנעשה בו הערמה. שהרי באמת קנה זה לא היה שייך לרבא, אלא הגדרת המעשה היא "קניא דשושילתא דרבא". כלומר, בבי"ד של רבא היה שלשלת שהיה חקוק בה שם המפורש, כל מי שנשבע לשקר לא היה יכול לגעת באותה שלשלת, וכאשר הנתבע רצה לגעת בשלשלת כדי להורות שנשבע על האמת, כעס התובע, ושבר את הקנה המזוהר.

איזו שבועה הייתה "בקניא דרבא". והאם נשבע על האמת?

כמבואר במעשה של קניא דרבא, לאחר שנתן לתובע את הקנה נשבע. על איזו שבועה מדובר על שבועה דאורייתא או על שבועת היסט מדרבנן. בר"ן הוכיח מדברי הגמ', שאמר לתובע תחזיק את הקנה כדי שאוכל לאחוז ס"ת, מוכח ששבועה זו הייתה שבועת מודה במקצת והיא מהתורה שאל"כ מדוע היה צריך להחזיק ס"ת. שהרי רק בשבועה מהתורה יש נקיטת חפץ.

במאירי ביאר, שלעולם מזוהר בשבועה דרבנן, ורק בא להחמיר על עצמו שאף בשבועה דרבנן רצה להישבע בנקיטת חפץ, וכ"ז לצורך תחולתו שהנתבע יחזיק את הקנה. אולם בריטב"א, הביא ביאור א', שבאמת מהסוגיא מוכח שאף בשבועת היסט יש נקיטת חפץ. אולם הביא מהגאונים, שלעולם בשבועה דרבנן אין נקיטת חפץ.

מלשון הגמ' בנדרים מבואר שהשבועה במעשה של הקנה, הייתה שבועה אמתית כפי הבנתו וזה אמרה הגמ' בסוגיא לפנינו שלכן משביעים על דעת הבי"ד ולא על דעתו, שהרי לדעתו נשבע אמת, וזה לשון הגמ' בנדרים "ואישתכח דקוּטא אישתבע". לכן גורס הר"ן, "ואשתבע דיהבת לך זוזי", ולא כפי שנדפס לפנינו בגמ', שנשבע שפרע לו. שהרי מבאר הר"ן, הוא לא פרע בתורת פרעון החוב, שהרי התובע לא ידע ולא קיבל. אלא בסה"כ נתן לו את המעות. ואם מבואר שנשבע על האמת, לא שייך לומר שנשבע שפרע, אלא רק נשבע שנתן. וכך אף בדברי הרשב"א.

אולם בריטב"א הוכיח מהסוגיא, שפרעון לבע"ח מועיל אף אם אינו יודע שפרע לו. והראיה, שכאן לא ידע שקיבל את ממנו בתורת פרעון, ובכ"ז אמרו בש"ס שנשבע על האמת. עד שחידש הרמ"ה ששם ידעו הלווה הגל היימנו וכד', יוכל לעכב אצלו החוב, ולהישבע על האמת שפרע לו.

בענין ערבות על הגרים

למדו בגמ' שבשאר עבירות גם נענשים אנשי העולם ממה שנאמר "וכשלו איש באחיו" (ויקרא כו, לו), ודרשו שכל ישראל ערביין זה בזה. ואנם שמשמעותו הפשוטה של הפסוק הוא גבי ערבות בלאפרושי מאיסורא. אך בכללות הדבר למדו שדין על

ישראל שיהיה ערב לישראל חבירו אף על עשיית המצוה. (ועי' סוטה לז, ב בצורת החשבון ובמאי דפליגי אמוראים או קיבלו ערבות או אף ערבות על ערבות) בסוגיית "ערבות" זרמו נהרות דין, ויש לעיין בדין "ערבות לגרים" ונימא כפי יד כהה מגעת דנפק"מ היא אליבא דהילכתא.

בש"ס בכ"מ הביאו את מימרא דר' חלבו קשים גרים לישראל כספחת, בין שיטות הראשונים בבאור האי מימרא הביא רש"י בנדה (ג, ב) דעת יש מי שאומר שכל ישראל ערביין זה לזה. ביאור לביאורו מאחר והגרים או שאין מדקדקין במצוות או שמלמדים את ישראל את מעשיהם. ויש ערבות ואחריות א"כ לא נוחא לכלל ישראל שיסתפחו עליהם גרים מאחר וערבים עליהם.

דחה רש"י שאין כלל ערבות על הגרים, וראייתו מהגמ' בסוטה (לז, ב) שמנין לא נמנו הערב רב וא"כ מוכח שלא נתערבו על הגרים. א"כ עולה לדעת רש"י שגר לא מהני לא להוציא ישראל אחר יד"ה בדברים ששייך בהם שיוציא חבירו מאחר ולא נתערבו עליהם. וא"כ לכאור' כ"ש שהם לא נתערבו על עם ישראל. וא"כ מדין שומע כעונה אפשר ומהני אולם אם יצא אינו מוציא כמבואר ר"ה (כט, א) אלא מה דקיי"ל אף ביצא שאפר להוציא מדין ערבות בגר לא מהני כמבואר. וה"ה ישראל לא יוכל להוציא דאינו בכלל ערבות. (ועי' מהר"ט לקמן)

אולם בתוס' שם על אתר ("ד"ה קשים) וכן ביתר ביאור בתוס' רא"ש שם הנדפס בצד הגליון נקטו שאין ראייה שלא נתערבו על הגרים, מה שלא נכתב המנין מחמת ולו ידעו החשבון. ומתבאר מדבריהם מאחר ומבואר במכילתא שהערב רב היו כפלים כיוצאי מצרים א"כ עולה שאף עליהם נתערבו (תוס' בקידושין ע, ב ויבמות מז, ב סברו כדעת רש"י ולא תירצו כדבריהם בנדה). אף שבדברי התוס' הדברים מעט סתומים אולם התוס' רא"ש כותב להדיא על דברי רש"י ולאו פירכא היא. מבואר דלדבריהם אף אם יצא מוציא מחמת דאתיין עלה מפרשת ערבות.

המהר"ט בקידושין הקשה מהסוגיא לפנינו, שמשם רבינו השביע את ישראל וכו' אלא אותן העומדין על הר סיני דורות הבאים וגרים העתידין להתגייר מנין, ת"ל ואת אשר איננו וכו' עכ"ל הש"ס. מבואר שהיה ערבות על הערב רב, שהרי הם בכלל "יישנו פה", ואף על הגרים העתידין להתגייר. ותירץ המהר"ט שאנו ערביין עליהם כמו טף ונשים, אבל הם אינם להם ערבות עליו.

מעתה, לענ"ד נראה להביא ראייה מדברי המרדכי הנדפס בסוף מסכת מגילה אות (תשפ) דן שם במעשה בעיר וירצבו"ק מנעו גר מלהיות ש"ץ וראיה ממסכת ביכורים אלו מביאין ולא קורין הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו כשהוא בינו לבין עצמו אומר אלקי אבות ישראל כשהוא בבה"כ אומר אלקי אבותיכם.

ורבינו יואל התייר דגרסינן בירושלמי בסיפא דהך מתני תני רבי יודא גר עצמו מביא וקורא מה טעם כי אב המון גויים נתתך לשעבר היית אב לארם מאן ואילך אתה אב לכל הגוים ריב"ל אמר הלכה כרבי יודא ועוד פסקו כר' יודא. ושם בהג' מרדכי הביא תשובת הרמב"ם לרבי עובדיה גר צדק שהורה לו הרמב"ם ג"כ כדעת ר' יודא שלא ישנה בתפילה ויאמר אלוקינו ואלקי אבותינו אף שמתפלל בינו לבין עצמו. וכו' ועיינו"ש.

ומעתה יש להתבונן הרי המעשה בירצבו"ק היה גבי ש"ץ. וש"ץ בודאי עסקינן שהוא עצמו כבר יצא יד"ח ואתי להוציא את מי שאינו בקי יד"ח זה הרי "יצא מוציא" בתפארתו. ולא דנו בכך ולא מידי. כל הידון בין תחילת דברי המרדכי לרבינו יואל היה גבי הנוסח של אלוקינו אי גר יכול לומר או שיאמר אבות ישראל. והרי אליבא דרש"י יש בעיה אמיתית של אינו בכלל ערבות וא"כ מדוע דבר זה נשמט מהנידון. וא"כ יש מקום גדול לומר שלא נחתו להאי חידושו של דברי רש"י ובענין הקושיא מהגמ' בסוטה הרי תוס' בנדה והתוס' רא"ש ישבו. (ואותו הנידון יהיה ואותם ראיות אף הם בתוס' בב"ב פא'. ד"ה למעוטי שנחלקו י"ת ור"י בזה הנידון שר"ת מנע מגר ברכת הזימון מחמת שאינו אומר אבותינו וכו' עיינו"ש.)

במחבר (או"ח נג, יט) יש מונעים גר מלהיות ש"ץ ונדחו דבריהם עכ"ל. וכתבו המג"א והט"ז דקיי"ל כר' יודא הנ"ל. ואף הם לא הזכירו שלדעת רש"י צ"ע מחמת דין ערבות.

ברפ"מ ג (א"א אות יט) ז"ל מריש ה"א הא דקיי"ל כל המצוות כולם אם יצא מוציא חוץ מגר וכו' כפי הנראה מרא"ש פ"ק דקידושין גבי מ"ע שה"ג וברכות כ: דהם אינם בכלל ערבות ויצא מוציא הוא.

כיון דשמענא להא דהמחבר כאן מוכח להפך דאם לא כן איך גר יהיה ש"ץ ומוציא בחזרת התפילה אחרים הא כבר יצא. ונהי דנאמר דחז"ל תקנו שחוב על ש"ץ שיחזיר התפילה אפי' באין שם אינו בקי מ"מ איך מוציא דרבנן דין תורה לדעת המחבר בסי' קו' ובמג"א שם דסובר תפלה דבר תורה ש"מ דגר נמי בכלל הערבות הוא ואע"פ שיצא מוציא. עכ"ל ונפלא.

אלא דצריך לתלמוד דברי הרפ"מ, עתה באר היטב הוכיח מדעת המחבר שגרים הם בכלל ערבות, ואפי' בדין דאורייתא אין לחשוש ואם יצא מוציא. אולם הוא עצמו בפתיחה הכוללת עסק בשני מקומות בענין הנ"ל בח"ב בענין מיני אישים אות טז' נשאר בספק גבי ערבות בגרים ובהמשך דבריו ח"ג בענין סוגי המצוות באות כט' הוכיח דגר בכלל ערבות.